

TILCSIK GYÖRGY

VIDOS JÓZSEF POLITIKAI PÁLYÁJA

Talán nincs szebb, de egyben nehezebb, és bizonytalanabb sikert ígérő feladat egy kutató számára, mint amikor egy, a történelem nagy és hosszútávú folyamataiban többé-kevésbé jelentős szerepet játszott, e folyamatokat szubjektuma által, akaratlagosan vagy anélkül befolyásolt személy pályafutásának akárcsak hozzávetőleges rekonstruálását tűzi maga elé. A biográfiakészítés igazi szépsége megítélésünk szerint elsősorban abból fakad, hogy rendkívül izgalmas, nagy empátiakészséget és fantáziát igénylő, valódi szakmai kihívást jelentő, egyszersmind nem kevés tanulsággal szolgáló vállalkozás egy általunk sohasem látott, személyesen nem ismert ember egyéniségének fokozatos kibontása és megismerése, az általa különböző helyzetekben hozott helyes vagy helytelen döntések mögött meghúzódó, gyakran csak igen nehezen kitapintható és kimutatható motivációk feltárása. Mindezek ugyanakkor sok esetben szinte leküzdhetetlen nehézségeket támaszthatnak a kutatás elé, hiszen nem egyszer csupán kevés számú olyan forrás áll rendelkezésre, amelyek egy, a látzólagos egyszerűségében is rendkívül bonyolult életpálya, mégpedig a mindenkori társadalmi és politikai folyamatoktól, továbbá az adott mikro- és makrokörnyezettől meghatározott vagy befolyásolt életpálya feltárására alkalmasak elsődlegesen azért, mert az említett folyamatok térben több helyen is vizsgálhatók, sőt vizsgálandók, ugyanakkor egy emberi élet egyedi mivoltából következően mindig csak egyetlen lokációban fogható meg.

Könnyen belátható, hogy e nehézségek a rendelkezésre álló források korlátozottságából adódóan egyenes arányban növekednek az azal párhuzamosan, ahogy a múlt mind távolibb rétegeibe igyekszik visszanyúlni a kutató. Újabb és minőségileg is különböző gondok forrása, ha egy olyan személy pályafutását igyekszünk megrajzolni, aki nem tartozott korának országos jelentőségű politikai, gazdasági vagy

katonai elitjéhez, hanem tevékenysége elsősorban a helyi, a lokális társadalom szempontjából volt fontos és meghatározó.

Bizonyos leegyszerűsítéssel ilyen személynek mondható Vidos József is, aki azonban –és ezt máris előre kell bocsátanunk– életének bizonyos szakaszaiban országos porondra lépett és ott lényegi szerepet is játszott.

Hősrünk 1805-ben született, abban az esztendőben, amelyben mind Európa, mind pedig Magyarország életében igen fontos események játszódtak le. Ez –mint közismert– a napóleoni háborúk időszaka volt, 1805 pedig Trafalgar, Aussterlitz és a pozsonyi béke éve, és ebben az esztendőben fogadta el a magyar országgyűlés az első, a magyar nyelv államnyelvvé való tétele szempontjából alapvető határozatát.

A nemesdömölki evangélikus gyülekezet születési anyakönyvébe 1805. április 18-án jegyezte be a lelkész, hogy a Mihályfán lakó nemes Vidos Zsigmondnak és nejének, Bartza Eszternek fia született, aki a keresztésben a József nevet kapta.¹ A Vidosok nemességüket a 13. századig vezethették vissza, és a jónevű középbirtokos család –amelynek széles rokonsága szinte az egész Kemenesaljára kiterjedt– tagjai a 17. század közepétől szinte folyamatosan megtalálhatók voltak a megyei adminisztráció valamely posztján.²

Vidos gyermek- és ifjúkoráról szinte semmit sem tudunk, ám az előbbieik nyomán nem meglepő, hogy a soproni evangélikus líceum elvégzését követően a jogi pályát választotta, és ez szinte predesztinálta, hogy megyei hivatalnok legyen belőle. Így is történt. Az 1825. február 1-én megtartott Vas megyei kongregáción hirdették ki az adminisztrátor azon levelét, amelyben Vidos Józsefet a megye másodaljegyzőjévé nevezte ki.³ Érdekes egybeesés, hogy ezen esztendő novemberének 3-ik napján a magyar országgyűlés alsótáblájának kerületi ülésén egy fiatal, Sopron megyei illetőségű nemes –aki később közelebbi ismeretségbe, majd barátságba került Vidossal– birtokainak egy évi jövedelmét ajánlotta fel a Magyar Tudós Társaság létesítésének céljára.

Arra, hogy Vidos megfelelő szakértelemmel és szorgalommal végzte teendőit a megyei adminisztrációban, abból is következtethetünk, hogy mind fajsúlyosabb feladatok ellátásával bízták meg. Lásan, de fokozatosan emelkedett a hivatali ranglétrán. 1830-ban a megye első aljegyzője, 1832-ben táblabírája, 1835-ben pedig főjegyzője

lett. Azt pedig, hogy hivatali karrierje nem érdemtelenül alakult így, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy az 1838. június 18-án lezajlott megyei tisztújító közgyűlésen három jelölt közül a fiatal főjegyzőt választották meg Vas vármegye első alispánjává.⁴ Vidos József ezzel alig harminchárom éves korában elérte azt a megyei közhivatalt, amely egy középirtokos nemes számára egyáltalán elérhető volt a reformkori Magyarországon.

Az újdonsült alispán 1838. szeptember 25-én a Rába és a Marcal szabályozásának ügyében az érdekelt megyék képviselőinek Győrben tartott ülésén megismerkedett az akkor népszerűsége csúcsán álló Széchenyi Istvánnal, aki azonnal felfigyelt Vidosra, és őt a legnagyobb ellenzékiek közé sorolta.⁵ Széchenyi az ülést követően néhány nappal Szombathelyre látogatott, ahol –a rendőrségi besúgójelentések tanúsága szerint– Vidos vendége volt.⁶ E találkozások Vidos számára hosszú időre meghatározó erejű és jelentőségű élményeket hoztak. Kapcsolatuk gyorsan állandósult, és hamarosan barátsággá nemesült. Így azután nem tekinthetjük meglepőnek, hogy Széchenyi kezdeményezésére és elnöklete alatt az 1841. június 26-án Sopronban életre hívott Vas-Soproni Szederegylet –amely a szederfaültetvények meghonosításával a selyemhernyó-tenyésztést igyekezett a két megyében elterjeszteni– egyik alelnöke Vidos József lett.⁷ A nem is rendszeres, de viszonylag gyakran mondható levélváltások mellett az 1830-as évek végén és a 40-es évek elején többször is találkoztak, s jellemző tényként említhetjük meg, hogy Széchenyi –aki ezidőtájt többször is megfordult Vas megyében– egyetlen alkalommal sem mulasztotta el a személyes találkozást Vidossal, akit nyilvánvalóan szellemi befolyása alá vont.⁸

Vidos –aki nem tudni mi okból nem nősült meg, ugyanakkor igazolhatóan a legmeghittebb testvéri szeretetben élt nővérével és fivérével– alispáni évei a reformkor kulcsfontosságú, és egy alapvető fordulatot is hozó időszakára estek, hiszen az 1832/36. évi országgyűlés után a nyílt erőszaktól sem visszariadó bécsi udvar –gondoljunk csak Wesselényi, Kossuth és társaik perbefogására és elítéltetésére– az 1839/40. évi diétán egy, a korábbihoz képest minőségileg megváltozott célú és szervezettségű ellenzékkal találta magát szembe, és az országgyűlést követően kénytelen-kelletlen, de visszatérni kényszerült a korábban félredobott, törvényes formák betartásához.

Nem kétséges, hogy a liberalizmus elterjedése, valamint az annak nyomán a rendi-sérelmi oppozíciót felváltó liberális ellenzékiség meghonosodás mellett, Vidos személyes politikai meggyőződése és személyisége is lényegesen közrejátszott abban, hogy alispánsága idején Vas megye politikai arculata és beállítottsága lényegi módosuláson ment keresztül, és a korábbiakhoz viszonyítva mindinkább haladó álláspontra helyezkedett a kor fő kérdéseit illetően.

A Vidos József által irányított megyei tisztikar szokásos három éves hivatali idejének a megyei adminisztrátor lemondása miatt kényszerűvé váló, egy éves meghosszabbodása alatt a fiatal alispán befolyásos és jól tájékozott ismerőseitől arról kapott hírt, hogy a bécsi udvar a Helytartótanács egyik tanácsosává való kinevezését fontolgatja. Jóllehet környezetéből többen is igyekeztek rávenni, hogy vállalja el a megbízatást,⁹ Vidos nem állt kötélnek, és az 1842. augusztus 23-án lezajlott megyei tisztújító közgyűlésen elmondott szép búcsúbeszédében korábbi kijelentését megerősítve, nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a jövőben semmiféle közhivatalt nem vállal.¹⁰

Vidos ezen ígéretéhez híven szinte teljesen visszavonult a közelettől, és miközben nővérével, Évával közösen kezelt mihályfai és mersei birtokain gazdálkodott, néhány kisebb jelentőségű közfunkció ellátása mellett,¹¹ csak az országgyűlési követutasítások elkészítésére kiküldött megyei választmányi tagságát tartotta meg, és ezen minőségében egyik kidolgozója volt az 1843/44. évi országgyűlésre küldendő vasi követek számára szóló –és tegyük hozzá feltűnően liberális beállítottságú– követutasítás-tervezetnek.¹² A fontosabb megyei közgyűléseken a továbbiakban is rendszeresen megjelent. Így többek között minden személyes befolyását latba vetve, és saját testi épségét is kockára téve igyekezett Batthyány Lajossal és Széchenyi Jánossal –igaz sikertelenül– érvelni a fenti követutasítás-tervezetet megvitató, 1843. április 3-án megtartott és végül botrányba fulladt Vas megyei kongregáción a nemesi adómentesség felszámolása mellett.¹³

Vidos a fentebb röviden ismertetett, az alispáni széktől való elköszönéssel lezárult, egységes egésznek tekinthető politikai pályát mondhatott magáénak, amelynek befejeződését szűkebb és tágabb környezete tényként könyvelt el. Éppen ezért hatott a lehető legnagyobb meglepetés erejével, hogy az 1847/48. évi országgyűlésre küldendő Vas megyei követek megválasztására 1847. október 18-ára összehívott közgyűlésen az elnöklő főispáni helytartó, Zichy Félix

Szabó Miklós mellett Vidos Józsefet javasolta követté választani. Előzményként el kell mondanunk, hogy Vidos –aki már 1846-ban foglalkozott a politikai életbe való visszatérés gondolatával– 1847 júliusának végén a Balaton partján több napot együtt töltött Széchenyi Istvánnal, amelynek során politikai megbeszéléseket is folytattak. Széchenyi közeli kapcsolatban állt Zichy Félixszel, és talán nem állunk messze az igazságtól –bár konkrét források híján csak feltevésekre vagyunk utalva– ha azt mondjuk: Széchenyi vélhetően ezen a szálon komoly szerepet vállalt Vidos követté való jelölésében. A végül botrányba torkolló kongregáción érvényesült a vasi adminisztrátor akarata, és így Vidos József és Szabó Miklós lettek a Vas megye országgyűlési követei. Vidos egyébként –valószínűsíthetően óvatosságból– a választás napján nem jelent meg a közgyűlésen, hanem csak másnap tette le követi esküjét. A botrány miatt a Vas megyei liberálisok erőteljes támadást indítottak Zichy Félix ellen, és a szemrehányásokból kijutott Vidosnak is, akinek elsősorban azt vetették szemére, hogy megszegte 1842-ben tett azon ígéretét, hogy nem vállal többé közhivatalt. A bécsi rendőrminisztérium az országgyűlés előtt besúgóhálózatának jelentései alapján minősítette a megyéket és követeiket. A titkos jelentések Vidost mérsékelt ellenzékinak írták le és Vast azon megyék közé sorolták, amelyek követeik, valamint az azok számára adott utasítások alapján esetenként a kormánypárthoz hajlanak.

Ismeretes, hogy az 1847/48. évi országgyűlés kezdetekor –bár a kormány előző években folytatott politikája hozott ugyan bizonyos eredményeket, és ennek következtében az ellenzék némileg visszaszorult– a liberálisok még mindig árnyalatnyi többséggel rendelkeztek az alsótáblán, de a lényegi kérdéseket illetően nem számíthattak biztos többségre. Következésképpen jelentősen megnőtt azoknak a megyéknek a szerepe –és ilyen volt Vas is–, amelyekre mint potenciális támogatókra mindkét párt számított és amelyeket az országgyűlés során, természetesen elsősorban azokkal a kérdésekkel kapcsolatos szavazások során, amelyekre vonatkozóan egyértelmű utasításuk nem volt, igyekezett maga mellé állítani.

Hely hiányában nincs lehetőségünk arra, hogy Vidosnak az utolsó rendi országgyűlés során kifejtett tevékenységét részletesen elemezzük –miután több, mint negyven érdemi felszólalás volt a diéta során– itt csupán arra vállalkozhatunk, hogy egy, mégpedig személyi-

ségfejlődése szempontjából döntő jelentőségű állásfoglalás ismertetése mellett, további működését röviden áttekintsük.

Az 1847/48. évi országgyűlés első komolyabb és máris alapjában döntő jelentőségű összeütközésére az ún. válaszfelirat kialakítása kapcsán került sor a liberálisok, valamint a kormányt támogatók között. A most részleteiben nem ismertethető vita során –felismerve a kérdés rendkívüli, az országgyűlés egész további menetére nagy hatást gyakorló jelentőségét– mindkét párt részéről sok felszólalás hangzott el, miközben a kulisszák mögötti tanácskozásokon és magánmegbeszéléseken napirenden volt a befolyásolhatónak vélt követek „megdolgozása”. Ennek során Vidost Széchenyi és Zichy Félix mellett, nem kevésbé befolyásos személyiség, mint Apponyi György kancellár igyekezett –látszólag sikerrel– a konzervatív oldalra állítani. Az 1847. november 25-én lezajlott szavazáson Vidos mégis teljesen váratlanul, és a kormánypártiak legnagyobb megdöbbenésére a liberálisok Kossuth által előterjesztett indítványa mellett nyilatkozott. Források hiányában nem tudjuk pontosan mi állt a rendkívül nagyjelentőségű fordulat –ha úgy tetszik pálfordulás– hátterében, de Széchenyi egyik elkeseredett naplóbejegyzése arra enged következtetni, hogy az ellenzék Batthyány Lajos révén szinte a legutolsó pillanatban maga mellé tudta állítani a vasi követet.

Vidos –aki mint említettük tevékenyen részt vett a törvényhozás munkájában, így példának okáért háromszor is szót kért a honosítási törvény vitájában és kifejezetten előremutató módon a városi bíróságok esküdtszéki alapon történő átszervezését kezdeményezte– az országgyűlés folyamán fokozatosan eltávolodva a Széchenyi neve által fémjelzett és képviselt, akkor azonban már a kor diktálta igényektől messze elmaradó politikai felfogástól, mind közelebb került a Kossuth-féle irányvonalhoz. Így azután amikor 1848 februárjában az adminisztrátori rendszer vitáját követő szavazás előtt maga a nádor igyekezett befolyást gyakorolni rá, nem állt kötélnek, sőt amidőn a február 5-i kerületi ülésen az ellenzéki indítvány kisebbségben maradt, és elhangzottak Kossuth azon nevezetes szavai, hogy „... e szavazat következtében az országgyűlésen béke többé nem lehet, hanem lesz harc az utolsó percig.”¹⁴ – Vidos a következőket mondta: „Egy vesztett csata még nem végképpen megveretés, s jobb, hogy ki nem az ellenzéké, most országgyűlés elején hordja el magát oda, ahová való.”¹⁵

Ekkorra már politikai nézetei oly formán változtak meg, hogy a liberálisok legjobbjaival lényegében azonos platformra helyezkedett, amelynek eredményeként az ellenzéki megbeszéléseken egyre többet hallatta szavát, és annak mindinkább súlya lett a liberális táboron belül. Azt, hogy Vidos 1848 februárjától kezdődően rendszeres résztvevője volt az ellenzéki tábor legfontosabb tanácskozásainak, számos utalásból tudjuk. Így például 1848. február 28-án szeretteihez írt levelében a következők olvashatók: *„Itt mi most, s úgy haljuk Bétsbe is conferentiáznak, az administratori rendszer meg szüntetendőnek hirdik rövid napok alatt. Mi sajtó szabadságot, évenkénti országgyűlést, felelős kormányt, örökváltságot etc. akarunk ki vinni, Isten tudja mi sikerrel?”*¹⁶ Nyilván ezzel is összefüggött, hogy Vidos József is tagja lett annak az országgyűlési küldöttségnek, amely a Kossuth által március 3-án előterjesztett, majd pedig a bécsi forradalom hírének Pozsonyba való megérkezése után március 14-én és 15-én az alsótábla által továbbfejlesztett és a főrendek által is elfogadott, Magyarország polgári átalakulása szempontjából alapvetően fontos, felirati javaslatot március 15-én reggel Bécsbe, az uralkodóhoz vitte. A küldöttség bécsi tevékenysége, a Burghan lezajlott és István főherceg jóvoltából a küldöttség számára végülis sikerrel zárult események széles körben ismeretesek. Vidos –aki e nagyfontosságú történelmi döntések és események közvetlen közeli szemlélője és érzékelője lehetett– 1848. március 16-án kelt, Kossuth fogadóbeli szobájából testvéréhez írt levelében emelkedett hangon számolt be az országgyűlési küldöttség fogadtatásáról: *„A bétsi lázzadó nép közepette majd szóval el beszélendő veszedelmek környezetében két napot szerentsésen eltöltöttem. Bámulatra méltó a revolutió intelligens népnél, ezt le irni lehetetlen. ... A bécsi National Garde*¹⁷ *szállásunk eleibe 2 Ehren-Vachtot*¹⁸ *rendelt éjjel-nappal. Roppant sympathiával fogadtak, kotsinkból lovakat ki fogdozni akarták. Tegnap vezettem én, mint rendező a magyar országos választmányt Ó Fölségéhez, az ezer és ezer népség és National Garde késéretében. Az ablakból is fejér kendőket lobogtattak a nők, az uttzák tömve, és tsak a Garde spallierreja*¹⁹ *közt haladhattunk. Kossuth heřtzegeket, grófokat, nép küldötteket etc. fogad jelenlétünkben, több koszorukat kapott, mint Fanny Elsler!”*²⁰

Itt kell közbevetőleg elmondanunk, hogy az országgyűlés alatt Vidos rendszeresen tájékoztatta hozzátartozóit a vele történt legfon-

tosabb eseményekről, és egyúttal sohasem mulasztotta el, hogy hazaküldött levelében információkat kérjen és tanácsokat adjon az otthoni gazdaság kérdéseit illetően.

Az országgyűlési küldöttség Pozsonyba való visszatérése után azonnal megkezdődött a diéta törvényalkotó periódusa. Ennek idejére a küldöttség bécsi útja alatt megbetegedett, majd pedig március 27-én elhunyt követtársától, Szabó Miklóstól Vidos vette át a kerületi jegyző feladatait, ám aktivása mitsem csökkent. Így tevőlegesen részt vett a nemzetőrségi törvényjavaslat tárgyalásában, majd pedig március 31-én a népképviselői törvény tárgyában lezajlott vita során az eredeti tervezet megváltoztatását kezdeményezve olyan módosítást kért, amely szerint az értelmiségi foglalkozásúak az általuk fizetett lakbér összegétől függetlenül kapják meg az aktív választójogot. Az eredeti javaslat ezt ugyanis cenzushoz, legalább 100 pengőforint lakbér fizetéséhez kötötte. Vidos ezen előterjesztését sokan –köztük Kossuth is– támogatták, és végül indítványa szerint módosították a törvényjavaslatot. Vidosnak –mivel Szabó Miklóstól átvette az egyik kerületi jegyző munkáját– az utolsó rendi országgyűlés április 8-i ülésén történelmi feladat jutott osztályrészül. Miután ugyanis a szentesítésre javasolt törvénycikkelyek sorrendjének megállapítására kiküldött választmány befejezte munkáját, ő olvasta fel a hosszú tárgyalások és kemény viták után kialakított 31 cikkelyből álló törvényjavaslatot, amelyet azután 1848. április 11-én V. Ferdinánd szentesített, és ezzel a polgári Magyarország alapkövének ünnepélyes letétele megtörtént.

Vidos követbeszámolójára és az áprilisi törvények kihirdetésére Vas megyében az 1848. május 1-ére összehívott közgyűlésen került sor,²¹ és ezen –mintegy elismerve korábbi, valamint az utolsó rendi országgyűlésen kifejtett tevékenységét– Vidost a megyei kongregáció feladatait, szerepét átvevő képviselői bizottság, valamint az első népképviselői választások lebonyolítására kirendelt megyei központi választmány tagjává választották.²²

Amikor pedig 1848. június 19-én Szemere Bertalan június 13-án kelt azon körlevelét tárgyalta a megyei képviselői bizottság, amelyben a belügyminiszter az érintett megyéket felszólította, hogy az esetleges horvát támadás elhárítására szervezzenek nemzetőrséget, és azt küldjék a Dráva védelmére, Vidos József kapott megbízást a kiállítandó Vas megyei sereg főparancsnoki teendőinek ellátására.

Vidos –akinek kinevezését Batthyány Lajos június 26-án erősítette meg– óriási szervezőkészségről tett tanúbizonyságot. Nagyrészt ennek volt köszönhető, hogy viszonylag rövid idő, alig három hét alatt sikerült a 3.000 főnyi, mozgóvá tett vasi nemzetőrezredet –többségében önkéntesekből– kiállítani, amely azután július 12-én indult el kijelölt őrhelyére a Dráva somogyi szakaszának felső részéhez. A katonai kérdésekben teljesen járatlan Vidosnak –aki egyszerre volt parancsnoka és polgári biztosa a Vas megyei nemzetőröknek– minden személyes tekintélyére szüksége volt, hogy a hiányosan felszerelt, gyakorlatilag kiképzetlen, a folyóparti mocsaras területeken járványtól tizedelt nemzetőröket Jellačić seregének az országba való betörése után is, a számukra előírt három hónapi szolgálati időtartamra együtt tartsa.

Vidos nemzetőrei szeptember 11-ét követően előbb Zala, majd Vas megyébe hátráltak, később Csány László utasítására Sümeg környékére vonultak. Szeptember közepe táján merült fel a magyar miniszterelnökben az a gondolat, hogy népfelkelést hirdet, és az így összegyűlt sereget a Jellačić által védtelenül hagyott Horvátországba küldi. E sereg magjának a három vasi nemzetőrzászlóalj, parancsnokának pedig Vidos Józsefet szánta Batthyány Lajos, aki egyébként szeptember 19-én kormánybiztosi hatáskörrel a Vas megyei népfelkelés megszervezésével bízta meg őt. A terv nem lett valóság, az viszont igen, hogy a Vidos József által irányított nemzetőrök előbb részt vettek Nagykanizsa október 3-án történt felmentésében, majd pedig –miután október 9-ét követően csak az önkéntesek maradtak vissza– a Jellačić Bécs felé menekülő főseregéről leválasztott, mintegy 10.000 főnyi horvát népfelkelőkből álló, Todorović generális által vezetett sereg üldözésében és az ország területéről való kiszorításában.

Vidos október 4-én –tehát a kanizsai csata utáni napon– meggyengült egészségi állapotára való hivatkozással lemondott nemzetőrparancsnoki megbízatásáról. Az Országos Honvédelmi Bizottmány október 8-án elfogadta visszalépését, de egyúttal felkérte, hogy kormánybiztosi funkcióját továbbra is lássa el. Erre annál is nagyobb szükség volt, mivel Vas megye október elején ismét népfelkelést hirdetett. Vidos október 18-án felmentését kérte a kormánybiztosi teendők ellátása alól, ám az OHB nyomatékos kérésére továbbra is hivatalban maradt, és Vas megye elfoglalásáig, 1848 decemberéig híven és nagy odaadással szolgálta az önvédelmi háború ügyét.²³

Ezt követően azonban nem vett részt sem a politikai életben, sem pedig a harcokban. Részint ebből fakadóan, részint pedig a rendelkezésre álló és számba jöhető források szűkössége miatt életének ezen szakaszáról szinte semmit sem tudunk. Annyi bizonyos, hogy miután 1849 januárjában elfogatóparancsot adtak ki ellene és testvérével közösen használt birtokait zárolták, bujkálni kényszerült.²⁴

Fivére, Vidos Dániel –akit 1848. június 26-án Vas megye másodalispánjává választottak,²⁵ és aki e funkcióját az osztrák csapatok bejövetele után is megtarthatta– révén különböző befolyásos ismerőseihez keresett kapcsolatot azért, hogy 1848-ban kifejtett tevékenységét tisztázva mintegy elébe menjen az ellene nyilvánvalóan megindítandó eljárásnak. Vidos Dániel már 1849 januárjában hozzálátott, hogy testvére 1848-as szerepére vonatkozóan dokumentumokat, igazolásokat gyűjtsön, és még ebben a hónapban az első alispán, Zarka Sándor közvetítésével felvette a kapcsolatot báró Mesznil Viktor feleségével, akinek sógora Welden tábornok –a későbbi magyarországi főhadparancsnok– szárnysegédje volt, aki azonban –miután főnöke nem volt illetékes az ügyben– nem tudott érdemben segíteni. Azt tanácsolta Vidosnak, hogy utazzon Pestre, kérjen kihallgatást Windischgrätz főparancsnoktól, és ott tisztázza magát. Nem kétséges, hogy ez Vidos számára elfogadhatatlan, vagy legalábbis erősen bizonytalan kimenetelű lépés lett volna, ezért tovább kereste a lehetőségeket. Zichy Félixhez fordult –aki 1845 és 1848 között Vas megye főispáni helytartója volt, és akit Vidos az utolsó rendi országgyűlésen a választfelirati vitát lezáró szavazáskor alaposan „átejtett” és cserbenhagyott, és– aki nagyvonalú módon 1849 áprilisában egy olyan útlevelet állíttatott ki Vidos József számára, amelynek segítségével az felkereshette őt a Moson megyei Oroszváron.²⁶

Nincsenek pontos és megbízható adatok arra vonatkozóan, hogy Vidos 1849-ben valójában hol bujkált. Annyi azonban tény, hogy a nyár folyamán kolerában megbetegedett és 1849. augusztus 3-án Mihályfán elhunyt. Három nappal később ott is temették el.²⁷ Holttestét 1852-ben a család Mersén álló kriptájába vitték át, és a reformkori Vas megye egyik legjelentősebb politikai személyisége ma is ott nyugszik.

1848-ban kifejtett tevékenysége alapján, amennyiben az osztrák hatóságok kezébe kerül, minden bizonnyal eljárás indult volna elle-

ne. Így negyvenötödik életévében bekövetkezett halála vélhetőleg egy hosszabb börtönbüntetéstől „kímélte” meg őt.

Ha végezetül kézbe véve a róla –miként az utolsó rendi országgyűlés legfontosabb szereplőiről– a Franz Eybl által 1848-ban készített litográfiát, megkíséreljük a válaszadást arra, az értelemszerűen és önként adódó kérdésre: Ki volt, milyen ember volt Vidos József? – figyelemmel a fentiekre, összefoglalásként röviden a következőket mondhatjuk:

Egy olyan ember és politikus tekint vissza a képről, aki a reformkori magyar középirtokos nemesség a haza és a nemzet polgárosodásáért következetesen küzdő rétegének jellegzetes, helyi, megyei szintű típusát testesítette meg, aki 1847-ben és 1848-ban országos léptékkal mérve is számottevő szerephez jutott, és aki talán kifejezett akarata ellenére is elérte azt, a szinte mindenkiben akár elismerten, akár eltagadottan meglévő célt, hogy nyomot, mégpedig határozott nyomot hagyjon maga után.

Vidos József nem volt a szó sem köznap, sem átvitt értelmében hős. Olyan –egy kicsit talán száraz és szikár– ember volt, aki saját tehetségéből, erejéből és szorgalmából kiemelkedett a megyei hivatalnok közül, és igen fiatalon lehetett Vas vármegye alispánja, és akit Széchenyi István is elismert, sőt barátjává is fogadott. Egy eredményes és látszólag lezárt karrier után életében két fontos fordulat mutatható ki. Először 1847-ben –a néhány évvel korábban tett fogadalmát feladva– visszatért a közéletbe, majd pedig 1848-ban, az utolsó rendi országgyűlés folyamán politikai pályájában gyökeres, és hadd tegyük hozzá tartós, minőségi átalakulás következett be. E fordulatokat azonban nem csupán, és nem elsősorban a megváltozott körülmények motiválták, hanem azok saját meggyőződéséből fakadtak. Vidost –aki magánéletét szinte teljes egészében közpályájának rendelte alá– egyértelműen nem a teória, hanem a praxis emberének tekinthetjük, aki mindenkor képes, sőt kész volt arra, hogy nézeteit a saját lelkiismeretével való összevetés nyomán, néha ugyan nem kis belső nehézségek legyőzése árán, de a benne potenciálisan meglévő tudati és politikai tendenciáknak utat engedve –ha az szükségessé vált– a kor igényeihez igazítsa. Ebbe részünkről minden további nélkül beletartozónak tekintjük azt is, hogy Vidos 1848-at teljes egészében igen, 1849-et viszont már egyáltalán nem vállalta.

Megítélésünk szerint ez nem azt jelenti, hogy ő a mindenkori külső körülmények kiszolgáltatottja és kiszolgálója lett volna, hanem sokkal inkább azt, hogy Vidosnak jó, mondhatni kivételes érzéke volt az idő minősége iránt, azaz meg tudta ragadni a rendkívüli időben adódó, megismételhetetlen lehetőségeket kínáló, és el nem mulasztható pillanatokat.

Saját meggyőződéséből lett Széchenyi barátjából Kossuth kormánybiztosává, akit azonban Debrecenbe már nem követett, ám aki-
nek 1846 augusztusában papírra vetett, örökbecsű gondolata érvényes Vidos Józsefre is: *„Csak az képes hatalmasan hatni, ki saját korának embere, míg ellenben ki korát megelőzi, csak halála után él, ki pedig korától elmarad, élve is halott.”*

JEGYZETEK

- ¹ Vas Megyei Levéltár (továbbiakban: VaML) Mikrofilmtár Nemesdömölki ev. születési anyakönyvek.
- ² Balogh Gyula: Vasvármegye nemes családjai. 2. bőv. kiad. Szombathely, 1901. 157-158. p.
Palatinus József: A koltai Vidos család. In: Mutatvány-iv a „Vasvármegyei nemesi családok” című családtörténeti mű sajtó alatt lévő kötetéből. Szombathely, 1911. 5-16. p.
- ³ VaML Vas vármegye nemesi köz- és kisgyűléseinek jegyzőkönyve (továbbiakban: Megyei közgy. jkv.) 213/1825.
Vas vármegye nemesi köz- és kisgyűléseinek iratai (továbbiakban: Megyei közgy. ir.) 213/1825.
- ⁴ VaML Megyei közgy. jkv. 1026/1830., 1647/1832., 695/1835., 1072/1835.
Megyei közgy. ir. 1026/1830.
- ⁵ Gróf Széchenyi István naplói. Szerk. Viszota Gyula. (továbbiakban: SZIN) V. köt. Bp. 1937. 209. p.
- ⁶ Adatok gróf Széchenyi István és kora történetéhez, 1808-1860. I. köt. Összeáll. Bártfai Szabó László. Bp. 1943. 321. p.
SZIN V. köt. 210., 211. p.
- ⁷ Magyar Országos Levéltár (továbbiakban: MOL) Vidos család levéltára 10. cs. (továbbiakban: Vcslt)
Bártfai Szabó: i.m. 386-387. p.
Az egylet működésére lásd Bircher Erzsébet e kötetben megjelent munkáját.
- ⁸ MOL Vcslt
Bártfai Szabó: i.m. 370., 386-387., 390., 400-401. p.
Gróf Széchenyi István levelei. II. köt. Összegejt. Majláth Béla. Bp. 1890. 722-724. p.
SZIN V. köt. 474., 475., 489., 519., 520., 573-574. p., VI. köt. Bp. 1939. 15. p.
- ⁹ MOL Vcslt
- ¹⁰ VaML Megyei közgy. jkv. 1720/1842.
- ¹¹ VaML Megyei közgy. jkv. 7/1845., 558/1845.

- ¹² E követutasítás létrejöttére vonatkozóan lásd:
Tilcsik György: A liberális és konzervatív erők küzdelme Vas megyében az 1843/44. évi országgyűlésre szóló követutasítások kidolgozása kapcsán. In: Előadások Vas megye történelméről. Szombathely, 1990. 117-134. p.
- ¹³ E közgyűlés lefolyására nézve lásd:
Tilcsik György: Egy botrányos közgyűlés a reformkori Vas megyében. In: Rendi társadalom - polgári társadalom. 3. Társadalmi konfliktusok. Salgótarján, 1991. 197-206. p.
- ¹⁴ Pesti Hírlap, 1848. febr.13.
- ¹⁵ Uo.
- ¹⁶ MOL Vcslt
- ¹⁷ nemzetőrség
- ¹⁸ két személyből álló díszőrséget
- ¹⁹ sorfala
- ²⁰ MOL Vcslt
- ²¹ Vidosnak az utolsó rendi országgyűlés előtt és alatt kifejtett tevékenységre nézve lásd:
Tilcsik György: Politikai tendenciák Vas megyében a feudalizmus bomlásának végző szakaszában. - Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ) 1984. 1.sz. 89-100. p.
- ²² VaML Megyei közgy. jkv. 910/1848., 911/1848.
- ²³ A Vas megyei nemzetőrök és Vidos működésére lásd:
Molnár András: A kőszegi nemzetőrség 1848 márciusától decemberéig. - VSZ 1987. 2. sz. 184-209. p.
Molnár András: A vasi nemzetőrség kanizsai „kalandja” 1848 októberében. - VSZ 1991. 2. sz. 227-232. p.
Simon V. Péter: Kőszeg kapitulációja 1848. október 12-én. In: A Szombathelyi Tanárképző Főiskola Tudományos Közleményei. II. Szombathely, 1980. 183-206. p.
Simon V. Péter-Tilcsik György: A mozgóvá tett Vas megyei nemzetőrség és levelezőkönyve 1848 június-szeptember. In: Savaria. A Vas Megyei Múzeumok Értesítője, 1983-1984. Szombathely, 1989. 269-333. p.
Urbán Aladár: Batthyány Lajos és a vasi főkelsőereg 1848 szeptember-októberben. - Hadtörténelmi Közlemények, 1985. 4. sz. 786-801. p.
- ²⁴ MOL Vcslt
VaML Vas vármegye beligazgatási jegyzőkönyve 88/1849., 90/1849., 130/1849.
Vas vármegye beligazgatási iratai 90/1849., 130/1849.
- ²⁵ VaML Vas vármegye Képviselői Bizottmányának jegyzőkönyve 440/1848.
- ²⁶ MOL Vcslt
- ²⁷ VaML Nemesdömölki ev. halotti anyakönyvek másodpéldányai.